

UOT 376.44

Lalə Xanoğlan qızı Məmmədova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Xüsusi təhsil kafedrasının müəllimi
<https://orcid.org/0009-0004-0683-7191>
[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(3\).181-185](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(3).181-185)

EŞİTMƏ POZULMALARI OLAN UŞAQLARIN TƏHSİL FORMALARI ÜZRƏ İŞİN TƏŞKİLİ

Лала Ханоглан гызы Мамедова
преподаватель кафедры Специального образования
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ ПО ФОРМАМ ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Lale Khanoglan Mammadova
teacher at the special education department of
Azerbaijan State Pedagogical University

ORGANIZATION OF WORK ON EDUCATION FORMS OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

Xülasə. Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların korreksiya işlərinin həyata keçirilməsində nitq mühüm əhəmiyyətə malikdir. Nitq və onun inkişafı təfəkkürün inkişafı ilə sıx əlaqədardır. Kar və zəif eşidən uşaqlar ucun xüsusi məktəbəqədər müəssisələrdə tədris -təربiyə işlərinin gedişində nitqin, eşitmə qalığının inkişafına, nitqin tələffüz tərəfinin formalaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Eşitmə pozulması olan uşaqlar ucun inteqrasiyanın ən məqbul formalarına: müvəqqəti, kombinə edilmiş və tam inteqrasiya daxildir. Müvəqqəti inteqrasiya kütləvi məktəblərdə kar uşaqlar ucun xüsusi siniflərin təşkilidir. Bu siniflərin şagirdləri müəyyən nitq yükü az olan fənlərin tədrisində, məsələn, təsviri incəsənət, əmək, bədən tərbiyəsi dərslərində, məktəbin sinifdankənar tərbiyə işlərində eşidənlərlə birgə iştirak edə bilirlər.

Açar sözlər: *Sağlamlıq imkanları, eşitmə pozulması, zəif eşidən, təhsil, təlim*

Резюме. Речь играет важную роль в осуществлении коррекционной работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья. Речь и ее развитие тесно связаны с развитием мышления. Особое внимание уделяется развитию речи и слуха, формированию произношенной стороны речи в ходе воспитательной работы в специальных дошкольных учреждениях для глухих и слабослышащих детей. К наиболее приемлемым формам интеграции детей с нарушением слуха относятся: временная, комбинированная и полная интеграция. Временная интеграция – это организация специальных классов для глухих детей в государственных школах. Учащиеся этих классов могут совместно участвовать в изучении отдельных предметов с низкой речевой нагрузкой, например, уроков изобразительного искусства, труда, физкультуры, а также на внеклассных занятиях вместе с другими учениками.

Ключевые слова: *возможности здоровья, нарушение слуха, слабослышащие, образование, обучение*

Summary. Speech plays an important role in the implementation of correctional work for children with disabilities. Speech and its development are closely related to the development of thinking. Special attention is paid to the development of speech and hearing, and the formation of the pronunciation side of speech in the course of educational work in special preschool institutions for deaf and hard-of-hearing children. The most acceptable forms of integration for children with hearing impairment include: temporary,

combined and full integration. Temporary integration is the organization of special classes for deaf children in public schools. Pupils of these classes can participate in the teaching of certain subjects with a low speech load, for example, fine arts, labor, physical education classes, and extracurricular activities of the school together with the hearing ones.

Keywords: Health facilities, hearing impairment, hard of hearing, education, training

Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların korreksiya işlərinin həyata keçirilməsində nitq mühüm əhəmiyyətə malikdir. Nitq və onun inkişafı təfəkkürün inkişafı ilə sıx əlaqədardır. Kar uşaqlarda təlim olmadan nitq formalaşmır. Təlim almamış eşitmə pozulması olan uşaqların əksəriyyəti nitq və ünsiyyət çətinliyini dərk etməyə başlayır, böyüklər və eşidən uşaqlarla ünsiyyət qurmaqdan çox çəkinirlər. Onlar böyüklərlə (əksər hallarda valideynlərlə) ünsiyyəti əşya fəaliyyəti, təbii jest, mimika və digər qeyri-verbal vasitələrin köməyi ilə həyata keçirirlər. Eşitmənin çox kiçik, erkən yaşda müəyyən qədər itirilməsi qulaq seyvanının danışıq ucalığında olan nitqi qavramaması ümumilikdə nitqin inkişafını ləngidir. Eşitmənin itirilməsi və ya zəifləməsi insanda nitq qabiliyyətinin də itirilməsinə, lügət ehtiyatının azlığına mənfi təsir edir. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiə Nazirliyinin 2024-cü il rəsmi məlumatına əsasən Azərbaycan Respublikasında eşitmə məhdudiyətli şəxslərin sayı 12360 nəfərdir. Onların eşitmə qabiliyyətinin olmaması və ya qismən itirilməsi heç də onların təhsildən kənar qalması demək deyildir. Hal-hazırda eşitmə məhdudiyətli şəxslərin keyfiyyətli təhsil alması məsələlərinə günü-gündən diqqət ayrılır və onlar təhsilin müxtəlif formalarından, yəni əyani, axşam, distant (onlayn), evdə təhsil formalarından, həmçinin integrativ və inklüziv təhsil sistemlərində və teledərslər vasitəsi ilə təhsil alırlar. Qeyd edilən təhsil formaları arasında eşitmə pozulmaları olan uşaqlar daha çox əyani təhsil formasına üstünlük verir. Əyani təhsil forması kar və zəif eşidən uşaqların təhsil ehtiyaclarının və fərdi imkanların müxtəlifliyinə görə aşağıda qeyd edilən müəssisələrdə təhsil ala bilərlər:

- 1) xüsusi təhsil müəssisələrində;
- 2) ümumi təhsil müəssisələri nəzdində xüsusi korreksiya sinif, qrup və ya resurs siniflərində;

- 3) inklüzivlik şəraitində (digər kateqoriyalı şagirdlərlə birləşə).

Bu cür təhsil müəssisələrində onlarla məşğul olan müəllim, loqoped, surdopedaqoq və di-

gər şəxslər həm şifahi ünsiyyətdən, həm işarə (jest) dilindən, həm daktil (əl ilə ünsiyyət) nitqindən, həm də görmə duyğusundan və yaxud onların kombinasiyasından istifadə edərək təlim prosesini təşkil edirlər. Daktillə düzgün yazı məktəb-həzərlik dövründən öyrədilir. Həmçinin dərs zamanı vizual vasitələrdən, proyektorlardan, səs gücləndirici aparatlardan istifadə edilir. Eşitmə əngəli olan uşaqlarla tədris zamanı ilk olaraq daktildən (əlifbadan) başlayırıq. Hər sinifdə iki müəllim olur. İbtidai sinif müəlliməsi ilə yanaşı, həm də səs müəlliməsi- loqoped. Sinif müəlliməsi hərfləri keçdikcə, səs müəlliməsi səslərin düzgün artikulyasiya üzrə tələffüzünə köməklik edir. Dərslərimiz daktil, jest və dodaqdan oxumaqla şagirdlərimizə mənimsədilir. Məktəbəqədər yaşlı eşitmə pozulması olan uşaqlar üçün aşağıda qeyd edilən müxtəlif təhsil müəssisələri fəaliyyət göstərir

1. İxtisaslaşdırılmış kompensasiya tipli körpələr evi-uşaq bağçası. Kompensasiya tipli məktəbəqədər təhsil müəssisələri kar və zəif eşidən uşaqların sayından asılı olaraq təhsil orqanları tərəfindən təşkil edilir. Müəssisəyə uşaqların seçilib göndərilməsi və komplektləşdirilməsi Psixoloji-Tibbi-Pedaqoji Komissiyanın qərarına uyğun həyata keçirilir.

2. Kombinə olunmuş uşaq bağçaları. Bu tipli uşaq bağçalarında eşidən uşaq qrupları ilə yanaşı, eşitmə pozulması olan uşaqlar üçün kompensasiya qrupları da təşkil olunur və qrupa 1,5-2 yaşlı kar və zəif eşidən uşaqlar qəbul edilir. Təlim və tərbiyə prosesi uşaq bağçasına qəbul müddətindən asılı olaraq (2 və ya 3 yaşdan) 5 və ya 4 il üçün nəzərdə tutulur. Bu kompensasiya tipli məktəbəqədər təhsil müəssisələri gecəgündüz iş rejimində fəaliyyət göstərir (kompensasiya tipli ayrı-ayrı müəssisələr ilboyu fəaliyyət göstərir). Bununla belə, valideynlər uşaqlarını hər gün evə apara bilərlər.

3. Eşitmə pozulması olan uşaqlar üçün xüsusi ümumtəhsil məktəb və ya internat -məktəblərində kar və zəif eşidən uşaqların eşitmə və nitq vəziyyətindən asılı olaraq, xüsusi məktəbəqədər qruplar təşkil edilə bilər. Kar və zəif eşidən

dən uşaqların eyni qrupda birgə təlim-tərbiyə alması tövsiyə edilmir. Məktəbəqədər qruplara uşaqlar 2-3 yaşından, onların tərbiyəsi ucun şərait olduqda qəbul edilə bilər. Bəzi hallarda, müxtəlif səbəblərdən (eşitmə pozulmasının gec aşkarlanması, uşağın mövcud xəstəlikləri və s.) 5-6 yaşdan başlayan məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ucun qruplar təşkil oluna bilər

Eşitmə pozulması olan məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ucun sadalanan bütün xüsusi müəssisələrdə tədris-tərbiyə işləri ilə yanaşı, ümumi inkişaf geriliyinin aradan qaldırılması üzrə iş təşkil edilir, həmçinin bədən tərbiyəsi – sağlamlaşdırıcı tədbirlər də həyata keçirilir. Kar və zəif eşidən uşaqlar ucun xüsusi məktəbəqədər müəssisələrdə tədris -tərbiyə işlərinin gedişində nitqin, eşitmə qalığının inkişafına, nitqin tələffüz tərəfinin formalaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Eşitmə qüsurlu uşaqların təhsili üçün Bakıda xüsusi təhsil müəssisələrinin iki tipi:

1. Kar uşaqlar üçün 3 nömrəli Respublika xüsusi internat məktəbi;

2. Zəif eşidən və sonradan karlaşan uşaqlar üçün 2 nömrəli xüsusi internat məktəbi mövcuddur.

Bu internat məktəblərində 1000-ə yaxın uşaq təhsil alır. Məktəbə qəbul tibbi-pedaqoji komissiyanın qərarı ilə yerinə yetirilir

I. Kar uşaqlar ucun xüsusi ümumtəhsil internat məktəbi - tərbiyə, ümumtəhsil və əmək hazırlığı məsələlərini, həmçinin onların inkişafı çatışmazlıqlarının korreksiya və kompensasiyasını həyata keçirən təlim -tərbiyə müəssisəsidir. Kar uşaqlar kütləvi məktəbin 9 illik umum təhsil proqramı əsasında hazırlığı ucun 11 il təlim tərbiyə alırlar. Təhsil ilinin sonunda onlar natamam orta təhsil haqqında sənəd – şəhadətnamə alır. Bu məktəb kar uşaqların inkişaf xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, ümumtəhsil məktəbi ilə ümumi olan təlim-tərbiyə məsələlərini həll edir və ümumtəhsil, politexnik və əmək hazırlığını həyata keçirir. Məktəbdə kar uşaqlarda sözlü nitqin, sözlü - məntiqi təfəkkürün formalaşdırılması və inkişafına, həmçinin eşitmə qalığının inkişafı, korreksiya və kompensasiya işinə xüsusi diqqət yetirilir. Kar şagirdlərdə aydın şifahi nitqin formalaşdırılması və inkişafı, fəal nitq təcrübəsinin artırılması üzərində iş bütün dərslərdə və sinifdən kənar saatlarda da aparılır.

I-VII-ci siniflərdə təhsil xüsusi tədris proqramı və dərsləklərlə, VIII -XI siniflərdə isə kütləvi məktəbin (V-IX üçün təyin olunmuş) proqram və dərsləkləri ilə aparılır. Xüsusi məktəbəqədər və məktəb müəssisələrinin proqram və dərsləkləri tərtib olunarkən psixoloq, defektoloq, loqoped, metodist, məktəb və uşaq bağçalarında işləyən müəllim və tərbiyəçilərin işə cəlb olunması son dərəcə vacibdir. Kar uşaqlar ucun internat məktəbdə siniflərdə uşaqların sayı 8-12 nəfər olur. Kar uşaqların əmək təlimi 12 yaşdan başlayır, əmək-istehsalat (texnologiya üzrə) hazırlığında sinifdə 5-7 nəfər olur.

II. Zəif eşidən və sonradan karlaşan uşaqlar üçün xüsusi ümumtəhsil internat məktəbi təlim-tərbiyə müəssisəsi olaraq, tərbiyə, ümumtəhsil və əmək hazırlığı, uşağın ümumi inkişafına eşitmənin azalmasının təsirini və nitqin inkişafsızlığının aradan qaldırılmasına xidmət edir. Bu məsələlərin xüsusi təhsil şəraitində aparılması eşitmənin azalması nəticəsində yaranmış çatışmazlıqların: nitqin inkişafdan qalmasının, psixi inkişafda özünü göstərən çatışmazlıqların aradan qaldırılmasını təmin edir və sözlü nitqi ünsiyyət vasitəsi və təfəkkür aləti kimi formalaşdırır, inkişaf etdirir. Zəif eşidən və sonradan karlaşmış uşaqlar üçün internat məktəbə uşaqlar 6-7 yaşlarından qəbul edilir və təlim-tərbiyə işi iki bölmədə: eşitmənin azalması ilə bağlı yüngül nitq inkişafsızlığı olan uşaqlarla (II dərəcə) və eşitmə funksiyasının itirilməsi nəticəsində ağır nitq inkişafsızlığı olan uşaqlarla (III dərəcə) aparılır. Məktəbin I bölməsində təhsil kütləvi məktəbin proqram və dərsləkləri ilə; II bölmədə isə I-VI siniflərdə xüsusi, yuxarı siniflərdə isə kütləvi məktəbin proqram və dərsləkləri ilə aparılır. Məktəbdə siniflər şagird sayı 12 nəfərdən təşkil olunur. Bu tip uşaqlar peşəyənlü ixtisaslara daha çox meyilli olurlar. Onlara bu internat məktəblərində uşaqlara tikiş, toxuculuq, kulinariya, xalçaçılıq, dülgərlik və s. kimi peşələr öyrədilir. Təhsilin məzmununun korreksiya yönünü əks etdirən hər iki məktəbdə tədris işi şərti olaraq iki hissədən ibarət olur. Birinci hissəyə ümumtəhsil sahələri (fənlər), ikinciyə – korreksiya -inkişafetdirici fənlər daxildir.

Ümumi təhsil sahələrinə (fənlərinə): ana dili - oxu, nitq inkişafı, ədəbiyyat, tələffüz, qrammatika; Riyaziyyat -hesab, cəbr, həndəsə; ictimai elmlər -həyat bilgisi, tarix, təbiət elmləri – coğ-

rafiya, biologiya, fizika, kimya; incəsənət- təsviri sənət; fiziki tərbiyə - bədən tərbiyəsi, idman; texnologiyaya - əmək təlimi, əşya-əməli məşğələ, kompüter texnologiyası daxildir. Təsviri incəsənət fənni I-VII siniflərdə tədris olunur.

Əmək təliminin ilk propedevtik mərhələsi I-IV -cü siniflərdə əşya - əməli məşğələ hesab edilir. İkinci mərhələ V-VII siniflərdə: oğlanlar üçün texniki və qızlar üçün xidmət işinin təlimi, üçüncü mərhələdə, VIII-XI siniflərdə istehsalat əməyi və peşəyönümü, seçilmiş peşə üzrə əmək təlimi aparılır. Əşya-əməli məşğələnin əsas məzmun xətləri nitq fəaliyyəti, ətraf aləm haqqında anlayışlar, intellektual bacarıqlar, əmək vərdiş və bacarıqları özündə ehtiva edir: Xüsusi məktəbdə tədris olunan korreksiya-inkışaf-etdirici fənlərə:

- eşitmə qavramasının inkışafı və nitqin tələffüz tərəfinin formalaşması(fərdi, frontal və qrup dərsləri);

- musiqili - ritmika dərsləri daxildir

Korreksiya-inkışaf-etdirici fənlərdən biri olan eşitmə qavramasının inkışafı və nitqin tələffüz tərəfinin formalaşması fərdi, frontal və qrup məşğələləri təşkil etməklə kar və zəif eşidən uşaqlarda eşitmə qavraması, eşitmə yaddaşı, tələffüz və sözlü nitq vərdişlərinin formalaşdırılması, istifadə bacarıqları inkışaf etdirilir.

Eşitmə qavramasının inkışafı və nitqin tələffüz tərəfinin formalaşması üzrə məşğələlər eşitmə pozulması olan şagirdlərin hərtərəfli inkışafına, cəmiyyətə inteqrasiyasına yönəlmiş tədris - korreksiya iş sistemində ən vacib xüsusi (korreksiyaedici) fənlərdən biri olub, eşitmə qavrayışı, nitq və motorikanın, şəxsiyyətin hərtərəfli inkışafı üçün böyük əhəmiyyət daşıyır.

Musiqili - ritmika məşğələsində eşitmə pozulması olan şagirdlərin. musiqi qavrayışının sensor əsaslarının inkışafına xüsusi diqqət yetirilir. Sinifdə musiqi materialı əsasən elektroakustik avadanlıqların, eşitmə - görmə və taktill-vibrasiyanın köməyi ilə qavranılır. Əsasən frontal dərslər şəklində aparılan musiqili-ritmik məşğələdə eşitmə və nitqin inkışafı, eşitmə qalığı funksiyasının fəallaşdırılması və nitqin tələffüz tərəfinin formalaşdırılması çalışmaları sistemində həyata keçirilir və çox vacib reabilitasiya vəzifəsini yerinə yetirir. Musiqili - ritmik məşğələlər zamanı uşaqların səsli dünya haqqında təsəvvürləri zənginləşir, müxtəlif akustik in-

formasiyaların - nitq, nitqsiz səs və musiqini qavraması inkışaf edir. Məktəblilər məşğələ prosesində musiqi və nitqi fərdi eşitmə cihazlarının köməyi ilə qavrayırlar. Onlar musiqi və nitqi dinləməyi, eşitdiklərini təhlil və müqayisə etməyi öyrənirlər. Bu məşğələlərin ən vacib vəzifəsi şagirdlərin səs tələffüzünü təkmilləşdirmək, nitq tənəffüsü, nitqin səs və ritmik-intonasiya quruluşunu inkışaf etdirməkdir. Bu, kar uşaq nitqinin daha təbii səslənməsinə nail olmağa, eşitmə pozulması olan uşaqların nitqinin səslənməsini eşidən insanların nitqinə yaxınlaşdırmağa kömək edir. Bununla yanaşı, musiqili – ritmik məşğələlər də nitqin inkışafı üzrə iş fonetik ritmlərdən istifadə edərək tələffüz bacarıqlarının möhkəmləndirilməsini də əhatə edir. Kar uşaqların eşidənlər cəmiyyətinə inteqrasiyası həmişə surdopedaqogikanın əsas vəzifələrindən biri və onların təhsilinə yönəlmiş səylərin istiqamətləndiricisi olmuşdur. İnteqrasiyalı təlim sistemində iki əsas: ixtisaslaşdırılmış məktəb (seqreqasiya təhsil) və inteqrasiya olunmuş təhsil (sosial əməkdaşlıq təhsili) istiqamətləri fərqləndirilir.

Eşitmə pozulması olan uşaqlar ucun inteqrasiyanın ən məqbul formalarına: müvəqqəti, kombinə edilmiş və tam inteqrasiya daxildir. Müvəqqəti inteqrasiya kütləvi məktəblərdə kar uşaqlar ucun xüsusi siniflərin təşkilidir. Bu siniflərin şagirdləri müəyyən nitq yükü az olan fənlərin tədrisində, məsələn, təsviri incəsənət, əmək, bədən tərbiyəsi dərslərində, məktəbin sinifdəndənkənar tərbiyə işlərində eşidənlərlə birgə iştirak edə bilirlər. Kombinə edilmiş inteqrasiya zamanı 1-2 kar uşaq kütləvi sinifdə oxuyur, defektoloq onlarla fərdi və ya kiçik qruplarla korreksiya edici məşğələlər keçirir. Tam inteqrasiya psixofiziki inkışafı yüksək səviyyədə olan zəif eşidən və sonradan karlaşan uşaqlar ucun kütləvi sinifdə 1-2 kar şagirdin defektoloqun daimi nəzarəti və korreksiya dəstəyi ilə təlimini əhatə edir. İnteqrasiyalı təhsil sistemindən müsbət nəticələri əldə etmək üçün ən azı iki şərtin gözlənilməsi lazımdır: birinci şərt onun məcburi olmamasıdır, yəni, valideyn, defektoloq və şagirdlərə seçim imkanının verilməsi; ikinci şərt, müəllimlərin eşitmə pozulması olan uşaqları eşidənlər cəmiyyətinə daxil etməsi üçün fəal təşkilatı, texniki və metodik səylərinin olmasıdır.

Problemin aktualığı. Xüsusi təhsilin hərəkətverici qüvvəsi müəllimin şagirdlərə verdiyi dəstəkdir. Bu prosesdə müəllimin təcrübəsi ilə yanaşı, düzgün strategiyasının olması və onu reallaşdırma bilməsi inklüziv təhsilin effektiv tətbiqinin dayağı hesab oluna bilər. Bütün bu prosesləri nəzərə alaraq eşitmə pozulmaları olan uşaqların təhsil formaları üzrə işin təşkili əsas vasitə kimi bu və ya digər şəkildə tədqiq edilsə də, bu sahədə onun məqsəd və vəzifələri öyrənilməmiş, ümumiyyətlə açıq qalmışdır. Apardığımız tədqiqat bu problemin öyrənilməsinə və həlli yollarının araşdırılmasına həsr edilmişdir.

Problemin elmi yeniliyi. Bu məqalədə, ilk dəfə olaraq, eşitmə pozulmaları olan uşaqların təhsil formaları üzrə işin təşkili araşdırılmış, məqsəd və vəzifələrinin əhəmiyyəti və həlli yolları göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə irəli sürülən təkliflər və nəticələr, eşitmə pozulmaları olan uşaqların təhsil formaları üzrə işin təşkilini müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsini təşkil etmək və uşaqların inkişafında nəzərə alınmasına köməklik göstərməkdir. Bu məlumatlar vasitəsilə istər müəllimlər, istərsə də valideynlər uşaqların inkişafı, tərbiyəsi və təhsilini müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsini təşkil edə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Ağayeva, T.H. Eşitmə pozğunluqlarının psixokorreksiyası. / - T.H. Ağayeva. - Bakı, 2015.
2. Ağayeva, T.H. Loqopediyanın nəzəri-praktik məsələləri. / T.H. Ağayeva, S.M. Əliyeva. -Bakı: Maarif, -1999.
3. Hüseynova, N.T. Loqopedik Atlas. / N.T. Hüseynova. -Bakı, 2014.
4. Hüseynova, N.T. Xüsusi pedaqogika. / N.T. Hüseynova, L. Rüstəmov. -Bakı, 2006.
5. Hüseynova, N.T. Xüsusi psixologiya. / N.T. Hüseynova, S.R. Aslanova. -Bakı, 2018.
6. Hüseynova N.T., İmanova L.M. Diaqnostika işlərinin həyata keçirilməsi. -Bakı, 2020.
7. Rəfiyeva L., Məmmədova M., Yusifova E., Abbasova S. Korreksiya işlərinin həyata keçirilməsi. - Bakı, 2020.
8. Qasımov, S.Ə. Əqli və fiziki inkişafı ləngiyən uşaqların diaqnostikası və korreksiyası. / S.Ə. Qasımov, E.M. Kərimova. -Bakı: Çarşıoğlu, -2004, -122 s.

E-mail: lale_memmedova95@bk.ru
Redaksiyaya daxil olub: 30.05.2024